

LEHETETLENÜLÉS, VIS MAIOR ÉS RENDES ÜZLETI KOCKÁZATOT MEGHALADÓ ÉRDEKSÉRELEM

KIS SZERZŐDÉSJOGI KÉRDEZZ-FELELEK AZ ÚJ KORONAVÍRUS-JÁRVÁNY KAPCSÁN

A kötelmi jog fő vezérlő elve szerint a szerződést – ha esik, ha fúj – teljesíteni kell. Ugyanakkor a jog alkalmaz bizonyos korrekciós mechanizmusokat arra az esetre, ha a szerződéskötés után bekövetkezett, előre nem látott körülmények miatt az eredeti feltételek melletti teljesítés, vagy annak elmaradása miatti helytállás nem lenne lehetséges, ésszerűen elvárható, vagy méltányos. Mivel azonban a külső körülményekre hivatkozás rosszhiszemű kezekben könnyen válhat a 'rossz üzletből' való szabadulás mondvacsinált ürügyévé, a teljesítés, illetve a kárfelelősség alóli mentesülést a jog szigorú feltételek mellett teszi csak lehetővé.

A COVID-19 névre keresztelt új koronavírus által okozott járványt az ENSZ Egészségügyi Világszervezete (WHO) 2020. március 11-én világjárvánnyá (pandemic) minősítette, a Magyar Kormány pedig – számos más ország hasonló lépésével egyezően – ugyanezen a napon, a járvány okán kihirdette az Alaptörvény 53. § szerinti veszélyhelyzetet, majd meg is kezdte rendkívüli jogalkotási tevékenységét.

Az nyilvánvaló, hogy a bekövetkezett járványügyi helyzet, és méginkább annak jogi és gazdasági kihatásai számos élő szerződés további sorsát teszik kérdésessé. Ma már az is kijelenthető, hogy a vírus által okozott megbetegedés-sorozat járvány-, sőt világjárvány jellege, továbbá a járvány által előidézett helyzet rendkívülisége aligha lesz kétségbe vonható a későbbi jogviták során. Számos más tekintetben azonban alapos átgondolást igényel az, ha egy vállalat a járvány okán mentesülni akar valamely szerződéses kötelezettségének teljesítése alól, mint ahogyan az is, ha valaki a szerződő partnerei e körülményekre való sikeres hivatkozását, és ezek révén a kötelemből való szabadulását, felelősség alóli mentesülését kívánja meghiúsítani.

A teljesség igénye nélkül, különösen az alábbi kérdéseket érdemes soron kívül megfontolni a meglévő szerződésállomány átvizsgálása során:

Van-e a vállalkozásomnak olyan szerződése, melynek teljesítését érintheti a járvány?

Ennek keretében mérlegelendő a járványügyi helyzet kihatása a saját vállalatok határidőn belüli teljesíthetőségére, a teljesítés várható költségére, valamint átgondolandó a társasággal szerződött felek teljesítésének veszélyeztetettsége és a várható (illetve sok esetben már megtett) vis major bejelentések kezelésének mikéntje.

Mely állam joga szabályozza a felek teljesítését?

Nemzetközi elemmel rendelkező szerződések esetén a jogi kilátások megítéléséhez mindennek előtt azt kell megvizsgálni, hogy mely állam joga szabályozza a felek teljesítését és felelősségét. Itt elsősorban a felek által kikötött jog az irányadó, azonban ez számos esetben nem érvényesül maradéktalanul. A felek általi jogválasztás hiányában pedig teljes egészében jogszabályok határozzák meg az alkalmazandó jogot. A kérdés azért lényeges, mert bár a legtöbb ország joga elismeri pl. a lehetetlenülés és a vis maior jogi koncepcióit, ezek alkalmazási esetei és jogkövetkezményei tekintetében lényeges eltérések tapasztalhatók. A továbbiakban a magyar jog alkalmazását feltételezve tárgyaljuk a kérdéskört.

Jogilag vagy fizikailag ellehetetlenült-e valamelyik fél teljesítése?

Az elmúlt napok rendes és rendkívüli jogalkotási aktusai folytán számos olyan esemény vált tilalmazottá, azaz jogilag lehetetlenné Magyarországon, melyek a szerződéskötéskor még teljesen köznapi és jogszerű céloknak számítottak. Ilyenek pl. a 100 főnél több személy részvételével zárt helyen, valamint 500 főnél több személy részvételével nem zárt helyen tartandó rendezvények, melyek megtartása 2020. március 12. óta Magyarországon – bizonytalan ideig – jogilag lehetetlen. Hasonlóképpen, számos országban vált az utóbbi időben lehetetlenné a járványügyi karantén alá helyezett személyek mozgása, amely – a karhatalmi kényszerintézkedések kilátásba helyezésére, ill. alkalmazására is figyelemmel – nem csak jogi, hanem fizikai lehetetlenülést is jelent, nem beszélve a gyakran súlyosan megbetegedett személyek kapcsán bekövetkező fizikai lehetetlenüléséről. Érdemes azonban esetről esetre alaposan megvizsgálni, hogy ténylegesen lehetetlenült-e az adott szolgáltatás, illetve, hogy a lehetetlenülés ténylegesen és szorosan összefügg-e a járvánnyal (mint a felek felelősségi körén kívül eső okkal), vagy sem. Nem zárható ki ugyanis, hogy valójában nem a járvány miatt, csak a járvány miatt megváltozott piaci körülmények okán, vagy más okból kíván a szerződő partner kihátrálni a szerződésből. A lehetetlenülés elhamarkodott tudomásulvétele később nehezen vagy sehogy sem reparálható jogvesztést eredményezhet a jogosult fél oldalán.

Mi van a szerződéssel, ha lehetetlenült?

Ha a vállalt szolgáltatás jogilag vagy fizikailag lehetetlenné vált és ezért egyik fél sem felelős, akkor a szerződés a magyar jog szerint megszűnik. Vizsgálni kell azonban, hogy ha az érintett fél vagylagos szolgáltatást vállalt, akkor nincs-e olyan, más módja a teljesítésnek, amely nem lehetetlenült el a járvány, illetve a kapcsolódó jogi lépések miatt. Ha van ilyen más – jogilag és fizikailag nem lehetetlenült - mód a teljesítésre, akkor abban a részében a szerződés továbbra is él a felek között, vagyis azt a fennmaradt lehetséges módok valamelyikén teljesíteni kell.

Mi van a lehetetlenült szerződés alapján már teljesített szolgáltatásokkal?

A feleknek ebben az esetben el kell számolnia, azaz a megszűnés időpontjáig már teljesített szolgáltatásokat ki kell fizetni, a már kifizetett, de még nem teljesített szolgáltatások ellenértéke pedig visszajár.

Kell-e jeleznem a másik félnek, ha úgy gondolom, hogy a teljesítésünk lehetetlenült?

A törvény szerint a teljesítés lehetetlenné válásáról tudomást szerző fél késedelem nélkül

köteles a másik felet erről értesíteni, az ennek elmulasztásából fakadó kárt pedig a mulasztó fél köteles megtéríteni. Bár a „késelem nélkülség” követelményét mindig az adott helyzet összes körülményére tekintettel kell vizsgálni, számos szerződés konkrét, napokban vagy órákban meghatározott határidőket tartalmaz egyes, a szerződés szempontjából lényeges értesítések megtételére. A szerződéses határidők tehát szorosan figyelemmel kísérendők, elmulasztásuk súlyos pénzügyi következménnyel járhat.

Ha nem vált lehetetlenné a teljesítem, de nem teljesítettem a szerződés szerinti határidőben és minőségben, mit tehetek?

A 2014. március 14. után kötött szerződések esetén a fél akkor mentesület a szerződés-szegéssel okozott kár miatti felelőssége alól, ha az alábbi 3 feltétel fennálltát bizonyítja:

- (i) a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső körülmény okozta, amely
- (ii) a szerződéskötés időpontjában nem volt előrelátható, és
- (iii) nem volt elvárható, hogy e körülményt bekövetkeztét elkerülje vagy a kárt elhárítsa.

Ez az ún. vis maior esetköre a magyar Ptk. szerint. Fő anyagi következménye az, hogy annyiban amennyiben a szerződésszegést vis maior okozta, nem lehet a szerződéses károkozás következményeit a károkozó félre hárítani.

Az, hogy egy világjárvány az egyén szintjén gyakorlatilag elkerülhetetlen és elháríthatatlan, és hogy az az egyén ellenőrzési körén kívül esik, a gyakorlat alapján aligha vonható kétségbe. Az előreláthatatlanság feltételének teljesülése azon múlik, hogy a szerződéskötés időpontjában, a szerződéssel érintett felekre és teljesítési helyszínekre is tekintettel, elvárható volt-e a járvány és az azokkal összefüggő következmények előrelátása vagy sem. A vis maiorra való hivatkozások leproblematisabb része a gyakorlatban a vis maior esemény és a szerződésszegés közötti oksági összefüggés bizonyítása. Minél közvetettebb módon okozta a járvány a szerződésszegést, annál kisebb a felelősség alóli mentesülés esélye, illetve minél kisebb részben tudható be a szerződésszegés a járványhelyzetnek, annál kisebb mértékű a felelősség alóli mentesülés.

Hivatkozhatok-e vis maiorra, ha a szerződésben nincs vis maior klauzula? És mivel jár, ha van?

Ha a szerződésre a magyar jog az irányadó, akkor a vis maior, mint kimentési ok, külön szerződéses kikötés nélkül is hivatkozható (amely alapvetően eltér a common law megközelítéstől). Ha viszont van külön vis maior kikötés, akkor fontos, hogy az abban foglalt esetleges speciális eljárásrendet kell követni (pl. értesítésre vonatkozó határidők, speciális kárenyhítési lépések, stb.), és az abban foglalt jogkövetkezményekkel kell az arra hivatkozó félnek számolnia (pl. felmondási jogot nyithat meg a másik fél számára, automatikusan meghosszabbíthatja a teljesítési határidőket, stb.).

Ha jogilag és fizikailag nem vált lehetetlenné a teljesítem de aránytalanul megnehezült a későbbi teljesítem, mit tehetek?

Gyakori és ismert eset az, hogy valamely, a szerződéskötéskor előre nem látott esemény miatt a teljesítés fizikai/természeti, illetve jogi értelemben nem lehetetlenül ugyan, de a szerződéskötést követően beállt, előre nem látható körülmények folytán olyannyira elnehezül, hogy csak aránytalan anyagi áldozat árán lehet(ne) a teljesítést véghez vinni. A gyakorlat ezt „gazdasági lehetetlenülésnek” is nevezi, amelyre azonban nem a lehetetlenülés

jogkövetkezményei alkalmazandók, hanem a bírói szerződésmódosítás lehetősége hívható segítségül. (Megemlíthető még az érdekbeli lehetetlenülés kategóriája is – amely ugyancsak nem 'valódi' lehetetlenülés –, amikor a felmerült körülmény okán a teljesítés csak olyan rendkívüli áldozatok árán volna lehetséges, amely a szerződő féltől a józan életfelfogás szerint nem várható el.)

Ilyen esetben tehát, kivételes megoldásként – kizárólag tartós jogviszonyok esetén – kérelmezni lehet a fennálló szerződés bíróság általi módosítását is. Ennek feltételei a hatályos Ptk. szerint a következők: a szerződés megkötését követően előállott körülmény következtében a szerződés változatlan feltételek melletti teljesítése a fél lényeges jogi érdekét sértené, és

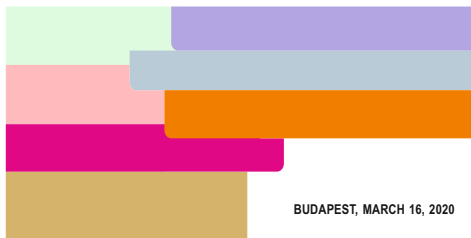
- a) a körülmények megváltozásának lehetősége a szerződés megkötésének időpontjában nem volt előrelátható;
- b) a körülmények megváltozását nem ő idézte elő; és
- c) a körülmények változása nem tartozik rendes üzleti kockázata körébe.

E körülmények együttes fennállta esetén a bíróság a szerződést módosíthatja, annak érdekében, hogy korigálja a rendes üzleti kockázatot meghaladó mértékben felborult szerződéses érdekviszonyokat (ennek akadálya lehet azonban, ha a jogalkotó a társadalom széles körét, szerződések nagy tömegét érintő körülmények kapcsán, jogszabályi eszközökkel rendez hasonló helyzeteket, amely a Kúria álláspontja szerint a bíró egyedi mérlegelését kizárja). Lényeges, hogy a bíróság legkorábban a szerződésmódosításra irányuló igény bíróság előtti érvényesítésének időpontjától kezdődően módosíthatja a szerződést, azaz kulcsfontosságú, hogy a fél lehetőleg a fenyegető szerződésszegést megelőzően nyújtsa be szerződésmódosítás iránt kérelmét a bírósághoz.

Dr. Kiszely György

<https://nt.hu/people/dr-kiszely-gyorgy>

A FENTI ÖSSZEFOGLALÓ ÁLTALÁNOS TÁJÉKOZTATÁSI CÉLOKAT SZOLGÁL.
TARTALMA NEM TELJES KÖRŰ, NEM MINŐSÜL ÉS NEM ÉRTELMEZENDŐ JOGI TANÁCSADÁSKÉNT.
A FENTI ÖSSZEFOGLALÓ NEM HELYETTESÍTI JOGI TANÁCSADÓ IGÉNYBEVÉTELÉT.

BUDAPEST, MARCH 16, 2020

NAGY & TRÓCSÁNYI

the premier independent law firm in Hungary

visit our website: www.nt.hu